بديع او بيان

محمدسرور وكيلي

كتاب پيژندنه :

د كتاب نوم : بديع او بيان
ليكوال : محمدسرور وكيلي
د ليكني كال : ۲۰۰۷ م ع ـــ ۱۳۸۷ هـ ش
د ليكني ځاى : جرمنى
ترتيب كونكى : محمدسرور وكيلي
بديع او بيان
مؤلف : محمد سرور« وكيلي»
كال ميزان ۱۳۸۷هـ ش

ليكلړ

سرليك مـــخ

شعر د ادب له مخې ۱
يوه عمومي ادبي تاو ۲
د بديع او بيان پوهه ۸
د شعر چوكاټ بندي او ډولونه ۹
ابهام او التفات ۹
تشبيه ۱۰
تجنيس ۱۳
سجع يا مسجع ۱۵
تلميح ۱۶
ارسال المثل او تحريف ۱۷
مراعات نظير ۱۸
لف او نشر ۱۹
حسن تعليل ۲۱
سرليك مـــخ

Ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

مثنوي ۳۹
د شعر ترتب اوتنظيم ۴۱
قافيه ۴۱
رديف ۴۲
تقطيع او افاعيل ۴۴
د پښتو لنډۍ ۴۵
بحر ۴۶
بتر او خز م ۴۷
نقد او خزل ۴۸
مبلغه، اغراق، غلو ۴۹
د دو شاعرانو شعرونه يو له بل سره پرتله کول ۵۰
وېليك (نثر) ۵۲
افهام او تفهيم ۵۳
وړليك يا مسجع نثر ۶۳
د پښتو په ادب کښې کيسه ۶۷
شعري داستان - متلونه او اصطلاحګاني ۷۲
اصطلاح ۷۳
اخځونه ۷۵

سرليک مـــخ

توارد ۲۲
حکايت ۲۳
ترکيب بند ۲۵
ترجيع بند ۲۷
مرثيه ۲۸
معما او قطعه ۲۹
اتساع او حشو ۳۱
مستزاد ۳۲
عروض ۳۳
نظم او غزل ۳۳
قصيده ۳۵
مصراع او حماسه ۳۶

(c) ketabton.com: The Digital Library

رباعي ۳۷
مدح ۳۸

ا

بسم الله الرحمن الرحيم

ادب او شعر يا بدله

ادب په عربي ژبي کي د ګړې نوم دی او لغوي معنی ئي پوهه، کلتور، دود، کړنلاره اوښه کړنه ده.

ادب هغه علم يا پوهې ته وايې، چې سړی وکولاې شي، يو شعر يا يوه ليکنه يا يوه موضوع ښه وليکي او يا ښه بيان شي. د ښې وينا او يا ښې ليکني توپيرد عادي ليکني اوعادي وينا څخه وسي او يا يې د يو بل څخه جلا کړاي شي، نو له دې کبله ادب او ادب پوهي ته اړتيا ليدل کيري.اديبان، ژبپوهان، ليکوالان دغه پوهنه په صرف (ګړپوهه)، نحوه (ويپوهه) ، غياث الغت (ګړښود) اشتقاق (جلاوالی)، معاني، بيان، بديع، عروض او دغسي نورو کې شامله بولي. دغه ټولې پوهي او

(c) ketabton.com: The Digital Library

ب

ادب پوهي اديبان او ليکوالان تکميلوي. ښـه شعر ليکي

او ښـه نثر ليکي او يا ښـه بيان کوي .

ژبه او شعر

ژبه تر ژبښـود (ګرامر) ډېره لومړۍ ده، يعنې ورسـته

ترژبې د خبرو ژبښـود راغلی دی. لپاره د دې چې

سـم ليك او لوسـت وکړو، نوداسـې ښـکارې چې د ژبې

ژبښـود، ګړښـود او ژب پوهنې ته اړتيا ليدل کيږي.

هره مورنۍ ژبه، که څه هم د ژبې بنسـټ جوړه وي

او ورځني کلتوري او ټولنيزو اړتياوې بشـپړه وي، خو د

ښـه ليك او ادبي مضمون د ليکلو لپاره بسـنه نه کوي.

څرنګه چې ليدلکيږي شعر هم تر موروني ژبې ورسـته

دی. شعر ټولنيز بنسـټ لري. شعر له ډېر پخوا نه د
ج

مېنانو پټ راز، د زړه خواله او د ميني راز د خپلي

محبوبې سـره وو.

طبعي شاعران له ډېر پخوا څخه په ټولونو کښـې

موجود وو. دغو شاعرانو ښاغلو ځلميانو ته، غښـتلو

جنګيالانو ته او مېړنيو ته بدلي (شعرونه) ويلي دي .

وروسـته چې ليك او لوسـت رواج شـو شعر په چوکاټ

کښـې د بديع اوبيان راغی يعني شعر ادب سـو، پوهه

سـوه او يو ادبي غټ اړخ يې داديبانو په منځ کي

راپيداکی. يو اديب شاعر که يو ښـه شعر واي، يايې

(c) ketabton.com: The Digital Library

ليکي نو ضرور دی، چې دی دي د بديع او بيان او
عروض قانونوته او پرنسيپوته غاړه کښېږدې. يو شعر
هله ښه شعر دی، چې موزون وي او قافيه يې سمه او
محتواې اوچته وي. او که نثر ليکي هم دغسي ادبي
د
ښايست ولري او لرونکې دعالي محتوا وي. دغسي
نثرونه چې اديبان يې ليکي لکه د ملغلرو هار يې چې
سره پيلی وي. نوپه دغسي ادبي ليکونو کې ليك ښود،
ګړښود، ګړپوهنه، ويپوهنه، او ليك دود بېله شکه بايدپه
نظر کښې نيوله سوي وي. دغسي ليکني د ژبي د
پراختيا لپاره ډېر حتمي او ضروري دي.
ليك او ليك ښود سره نوك او ووري دې. دغه رنګه
قافيه لرونکی شعر بېله بديع اوبيان اوعروض د
مراعات کولو څخه به ښه شعر نه وي.د هر شاعراو
اديب وينا به شعر نه وي ځکه شعر قافيه، رديف او
وزن لرې. څرنګه چې ترمخ وويل سوه د اديبانو او
شاعرانو خبري د ژبي دپرمختګ، پراختيا او منطقي
کيدلو لامل ګرځي .
هـ
ليکنه پخپله او مورنۍ ژبه پراختيا مومي او هم
د پرديو ژبو د اړتيا څخه وزي. ښه شعر منظم او موزون
وي او د عروضو اصول پکښې په پام کې نېوله سوي

(c) ketabton.com: The Digital Library

وي. دلتـه د دو شاعــرانو شــعرونه د مثال په توګه

راو لم. لکه د رحمان بابا شعر او حميد ماشو خېل

شعر: د رحمان بابا شعر

ګـوره هســـې کـردګــار دی رب زمـا

چې صاحب د کل اختيار دی رب زما

د حميد ماشوخېل شعر

نازه ولی زوي مي نه اخلي ادب

د ســيوري نخـل نه نســي رطب

و

سـريزه

د يوه کتاب ليکنه په څوډوله امکان لري:

لمړی) يو ليکوال د خپل ځانه پر يوه موضوع کتاب

ليکي او يا شعر واي، دغه کتاب ليکنه پر يوه معينه

موضوع او ياد شعر ټولګه يې ددغه ليکوال تأليف دی.

دويم) يو ليکوال ديوي موضوع لپاره د نورو کتابو

څخه موضوګاني راټوله وي او يو نوی کتاب ليکي. و

دغه ليکني ته د کتاب، ليکوال نوې ښـکلا بل رنګ او

خوند ورکوي او نوي شيان پکښې ور ډېره وي ، چې د

کتاب محتوا ور اوچته کړي. د کتاب دغسـي ليکني ته

د ليکوال تصنيف واي

.دريم) تجروبوي يا پروژه ئي راټول سوي شيان دي،
ز

چې دليکوال له خوا پردغي تجروبې اويا پروژې باندي

(c) ketabton.com: The Digital Library

شخصي ليکلنه وکړي. و دغي ليکني ته تجروبوي يا
ايمپري ليکنه واي. چې دليکوال خپله تجروبه ښه يې.
او دغسي نوري ډېري ليکني.
دغه ليکل سوی دبديع اوبيان کتاب، چې دنوروکتابو،
رسالو او خپرونو څخه راټولي سوي موضوعګاني دي،
چې د ليکوال نظريات هم پکښې شامل دي،يوتصنيفي
شکل لري.دغه د پښتو د بديع او بيان کتاب په نوي
سيستم سره ليکل شوی دی. دلوستونکي لپاره ډېر
کاراسانه کوي، چې ډېر ژرد شعر او ادب سره مخامخ
شي او هلته د شعر او ادب په ګلستان کښې رنګا
رنګ ګلونه وسپړي او دبڼ په شنو چمنونو کښې
د ادب د مرغانو ږغونه اوآوازونه واوري او د خيالونو
ح

په نړۍ کښې ډوب او دشعر په بحر کې
ولامبي.
د شعر دخيالي دنيا څخه ادبي ګلان را ډالۍ کړي.
ددغه کتاب د ليکني مقصد د شعر پېژندنه او د شعر
دډولونو او توکونو زده کول دي. دغه هدف وو چې
دغه کتاب و ليکل شو. په درنښت
د ليکوال له خوا
۱

شعر د ادب له مخي
شعر ته په پښتو کښې بدله واي
.شعر يوه عربي ګړه ده، چې لغوي مانا يې موزون يا

(c) ketabton.com: The Digital Library

منظومې وينا ته واي. شعر يا بدله هغي وينا ته واي،چې وزن، قافيه او نظم ولري، چې په پاړسي کې ورته سرود ويل کيږي. لکه د خوشحال خان دغه شعر:

شيخ دې نمونځ روژه کا زه به ډکي پيالې اخلم

هر سړی پيدادی خپل خپل کارلره کنه

شعرپخپله يو هنر دی، منظومي خبري دي، چې په دوه ډوله يې يو شاعر درلوداي سي. يو ډول يې طبعي دی، چې شاعر دشعر طبع لري اوروان شعر واي ياني طبعي شاعر وي. او بل يې کسبې شاعردی، چې دغه ډول شاعر د خپل ادبې ځواك څخه کار اخلي شعرونه
٢
جوړه وي او اصلاح کوې يې تر څوچې شعر ښه پختيا ته ورسي. ودغه شاعر ته کسبي شاعر واي.

کسبي يا ادبي شاعر هر وخت ښه شعر نه سو ويلاي.

دغسي شاعران چې په ټولنه کښې ښکلا، ناسم تيا، عدالت يا بې عدالتي، ظلم، ښه والی د زمانې، بد مرغي د زمانې و ويني او د دغه څخه شاعر اغيزمن سي او يوازي ناست وي نو قلم راواخلي شعر واي .

و دغه رنګه شاعرانو ته زه هم قلمي شاعران وايم.

يوه عمومي ادبي تابلو

د شعر، ادب، وينا، رسامي، فلم، نقاشي، تخنيك، طبعي علوم، سندرغاړي دټولو دغو استعدادونو په سر کښې هنر پروت دی. هنر بيا پر دوو برخو ويشل کيږي، چې

(c) ketabton.com: The Digital Library

۳
يوه برخه يې طبعي او بله برخه يې کسبي يا مصنوعي
ده. طبعي اړخ يې دلته نه ګورو، ځکه چې هغه په انسان
کې پروت يو استعداد دی.
دلته يې خاص کسبي يا مصنوعي اړخ د هنر ګورو او
وېش يې کوو. کسبي اړخ د هنر ډېر زيار ايستل
غواړي، چې هنر لاس ته راوړه سي او تقريبا طبعي
سي. تابلوګورو!

هنر

لاسي فکري

رسامي، مجسمه سازي، انجنيري شعر، وينا، نثر، تفسير

ږغي بدني

سندري، راګ،آواز سپورت، رقص، اکروباتيك

ټول آلات د موسيقې او فلم موسيقي

۴
د تابلو څخه داسي ښکاري، چې شعر د
هنر يوه فکري
څانګه ده، چې انسانانو ته خداې (ج) ور بخښلی دی.
زه دلته شعر د ادب او هنر له تخنيکي نظره څېړم.
مګر دلته د شعر حقيقي او واقعي معني په لنډه توګه
بيانوم او پراخه بيان يې و نورو ادب پوهانو ته پرېږدم.
څرنګه چې ترمخ وويل سوه، د شعر طبعه لرل طبعي
اويا کسبي وي. په ډېره پخوا زمانو کښې چې ليك او
لوست نه وو او انسان هم طبعي وواو خپل ژوند يې په

(c) ketabton.com: The Digital Library

طبعي او ساده ډول ترمخ بیوه، دغه اوسنی شعر په
هغه وخت کې هم طبعي بڼه لرله. شعر به هغه چا وایه،
چې یا یې طبعي د شعر طبعه لرله او یا به مین سوی
وو. مین او مېني به خپلې خبري په رمز او زمزمه سره
منظومي یو و بل ته سره رسولې .
۵
دغه منظومي خبري د عاشقانو په منځ کې لکه یو شفر
چې تېریږي د رمز په توګه به یو بل ته سره رسېدی.
په عین حال کې به دغه شفر چې شعر وو، سوزناکه،
دردناکه، بېلتونواکه او خونداور به هم وو.
هغو چې شعري طبعه لرله هاغو هم شعرونه ویل، خو
د مېنانو د شعر د محتوا سره یې توپیرلاره. د دغو
مینانو شعرونه لکه د ادم خان او درخانئ، ښادې
اوبېبو، مومن جان او شېرینو او دغسې نور ډېر،
سوزناکه وو. څرنګه چې پخوا لیك اولوست نه وو نو د
دغو مېنانو نقلونه کېدل او ددوي شعرونه به دنارو په
ډول ویل کېدل. یانې دغه نقلونه د سېنې څخه و سېنې
ته ورتله او دنسلو څخه و نسلو ته پاته کېده.
کله چې دلیك او لوست هنر منځ ته راغی شعر ځان ته
۶
بل مفهوم غوره کی بله معنې یې پیدا کړه. منظم سو
پوره هنر سو او پوهه سوه.
شعر او شعر ویل په شاعر پوري د ده په سوز او

(c) ketabton.com: The Digital Library

ګداز، په انديښنو، په همت او مقام پوري اړه لري او

بيا د شاعرد ټولني په چاپېريال او فضا پوري اود شاعر

په زمان پوري اړه لري. لنډه ئي دا چې شعر په زمان،

مکان، د شاعر په ټولنه او د شاعر په خرنګواله

پوري اړه لري . لوړ همت والا شاعر پخپل مدح او

قصيده کې تر حقيقت او واقعيت نه تېرېږي.او هيڅکله

مدحه نه کوي.د با احساس لوړمقام شاعر شعرونه تل

د ګدازه ډك وي. زړه وړونکي وي. د عالي شاعر

شعرونه د محتوا او معني ډك وي، لوستونکي اديبان په

فکر کښې غرقه وي . د لوړ مقام شاعر شعر داسي دی

۷

لکه د ملغلرو د غاړې هار، چې په ډېر نقش او نګار

سره پېل سوی وي او د ښايستې ښکلې پيغلي په

غاړه وي . د خواړه شاعر شعر هم دغسي خوندور وي .

خو معاصر شعر، نوی شعر، نيمه يا شعر نما چې هم

ورته واي، نه قافيه لري او نه رديف اونه منظوم دی . نو

و دغسي يوي ليکني ته شعر بيخي نه سو ويلاي، ولې

چې شعر موزون، منظوم او توري يې لکه مرئ سره پيل سوي

دي . خو په نوي شعر کې دغه لطافت نه ليدل کيږي او نه اروېدل

کيږي . نوی شعر خبري دي، چې د يو له بله سره تړلي دي، نو ځکه

(c) ketabton.com: The Digital Library

شعر نه دی. فرهنگیان او ادیبان دي و دغه ادبي لیکني ته یو بل نوم ورکړ . کاظم «کاظمئ » د بي بي ثي په را دیو کې وویل: (در دهۀ ۴۰ شعر معاصر گفته شده. کسانکه از ۱۳۴۰ تا ۱۳۵۰ شعر گفته اثر گذار نیمه بوده .) یعني دغه نیمه شعر ډېر نوی دی .

۸

دبدیع او بیان پوهه

بدیع: عربي ګړه او صفت دی، چې په لغت کې ورته

نوی، تازه او مبدع واي او په پښتو کښې ورته نویز

(چې د نوي څخه اخستل شوی دی)واي او په اصطلاح

کې د شعر او ادب یوه پوهه ده، چې وینه هم ورته واي.

بدیع د شعر یعني بدلي یو منظم چوکاټ جوړه وي،

چې د هغه تشریح، تفصیل، تفسیر او ډولونه په

راتلونکي کې بیانیږي .

بیان : عربي ګړه ده او مصدر دی، چې لغوي معني ئي

ښکاره خبره او څرګنده وینا ده، چې په پښتو ژبه کې

ښکاره وېنه او یا ښکاره ویلو ته واي او په اصطلاح کې

د شعر یوه پوهه ده، چې دشعر توضیحات په کیږي .

۹

د شعر چوکاټ بندي او ډولونه :

ابهام : عربي ګړه او مصدردی، چې په لغت کې ورته

پټه خبره کول واي او په اصطلاح کې د بدیع تحمیل

الضدین او یا دوه مخي ورته واي . دوه مخي هغه دی،

چې یو شاعر یا یو لیکوال په خپل لیکنه کښې داسي

خبري راولي، چې دوې تضاد ماناوي ولري، یاني هم

(c) ketabton.com: The Digital Library

مدح وي او هم بد ويل . لکه د الفت په دغه شعر کښې :

دا دروند پېټی چې په سر ئې ګرځومه

سر دې وخوري د چنګيز د وخت خاني ده

التفات : عربي مصدر دی، چې د چا خوا ته کتل، پام

کول او توجه لرلو ته واي .او په اصطلاح کښې دبديع

هغه ته واي، چې شاعر پخپل شعر کې د ويلو څخه

۱۰

خطاب ته او يا د خطاب څخه و غيبت ته او يا د غيبت

څخه خطاب ته او يا د مخاطب څخه مخاطب ته پيل

وکړي . څرنګه چې حميد ماشوخيل واي :

چې بې ياره خوب خندا کاندې ناصحه
عاشـــقان داهســـي نه دی خنـــــدني
چې له ښکلو مي ناصح غلوې په حورو
په بــــــانه د بــدرګـــی کـــا رهـــزني

تشبيه : يو عربي ګړه او مصدر دی، چې په لغت کې يو

شی د بل شي سره برابرکولو ته واي . او د شعر په

اصطلاح کښې يو صفت دی، چې په شعر کښې يو

شی د بل شي سره برابره ولو ته واي. دغه صفت د

ټوټوکو يا قيد په واسطه سره برابرکول دي .

لکه دغه تشبيه د رحمان بابا:

۱۱

علميــت د بــې عمــلو عالــمانــو
لکه پلنډ دکتابونو پر خره بار شه

د تشبيه ارکان: د تشبيه ارکانونه څلور دي :

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱: ـ مشبه، يعني هغه شی چې د بل شي سره برابروي .

۲: ـ مشبه بهي، ياني هغه شی چې ورته تشبه شي .

۳: ـ وجه شبه، يعني ګډه ستاينه چې په منځ کې د

مشبه او مشبه بهي موجوده وي اود تشبه لامل

ګرځي.

۴: ـ ټوټکي، هغه ادوات، دجر توري او قيدونه چې د

تشبه له پاره په کار ځي. لکه : دغه رنګه، دغه ډول،

لکه، د هغه په شاني او دغسي نور ډېر.

د حميد ماشوخيل تشبيه غزل :

۱۲

مشه ډېر هوا پرست لکه حباب
له دغـــې هــوا به شـــې خانه خــراب

مرتبه د سړي مه غواړه له خدايه
چې مشغول ئې لکه ستور په خور او خواب

خوشحال خټك :

لکه ستا د زلفو تاب شته (تشبه)
په سنبلو کښې هم تاب شته

لکه ستا د خولو بوي دی
هسي هم په ملك ګلاب شته

رحمان بابا واي:

هسي تله کا ندي و ګورته ياران ژر ژر
لکه تله کا و خپل کور ته کاراون ژر ژر

لکه شام هسي سحر ××× لکه سنګ هسي ګوهر

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۳

تجنيس : عربي ګړه او مصدر دی، چې په لغت کې

ورته ديوه شي يو جنس کولو ياني يوډول کولو ته واي.

او د بديع او بيان په اصطلاح کې هغه شعر ته واي،

چې شاعر په هغه کښې دوه توکي سره يو ډول وښه يې،

يعني سره يو جنس يې کړي. دغه تجنيس په پښتو

ژبه کې پر اووه ډوله ښه ئي . دلته ئي درې ډوله ښوول کيږي :

۱: ـ تام تجنيس : چې په ليك اولوست کې يو شی وي،

خو مګر مانائي مخالفه وي، يعني ګړه يوه وي خو مانا

ئي سره يو شی نه وي. لکه :

ويني) ليدو ته واي، او هم د انسان وينو ته واي.

پښتو) ژبي ته واي، او هم قول ته واي.

سپين) سپين رنګ دی، پاك او هم وازګي ته واي .

زمری) ژوي ته واي، او هم زړور ته واي .

۱۴

لکه د پير محمد کاکړ د غه بيت:

فراق په ما خوري د ځګر ويني
آشنا مي نشته الله مي ويني
داؤد خان واي :
چې د چا په زړه کي اور دميني بل شي
په اوربل کي لمبې ګړي حال ئي بل شي
۲: ـ خطي تجنيس : هغه تجنيس ته واي چې په ليك

کښې يو ډول ښکاره سي، خو په ټکو کښې فرق وي.

لکه: پوزي، توري، نوري، بوري، يوري ـــ تل، بل ـ لر،

لږ ـ خپل، ختل ـ رنګ، زنګ ـــ تېر، ببر او دغسي

(c) ketabton.com: The Digital Library

نور ډېر. لکه د رحمان بابا دغه شعر:

د چشمانو په ځنبل کښې تېر او بېر شې
اعتبـــار د زمـــانې اعتبـــار نـــه دی

الفت واي:

دلته ژوند قبيله يې دی، قبيله لکه قبله ده
توجه ورته لري ټول، که صغير دی که کبير

١۵

٣ـ مطر تجنيس : دا هغه تجنيس دی، چې د ګړې شکل

او ډول سره يو وي خو يو تورى يې سره فرق ولري.

لکه: بار، باد ــ پل، بل ـ خپل، ځپل ـ ملنګ، پلنګ او

دغسي نور ډېر. حميد ماشوخيل واي:

هســـي پټ مهر په قهر کړي ښـــکلي
لکه ځوك چې کفرستان کښې ديندارې کړي

سجع يا مسجع : عربي ګړه او نوم دی، لغوي مانا يې

قافيه لرونکې خبره يا يوه منظومه او واضحه وينا ده،

په اصطلاح کې د علم بديع يوه کلام ته واي، چې هم

آهنګه او موزون وي، چې يو خطيب او يا يو ليکوال يې

وينا کوي.لکه دخواجه عبداله انصاري پاړسي مناجات .

لکه د خواجه دغه مناجات، چې په پښتو وکيلي ژباړه کړی :
الهي! بې سياله او يوازنی خو يې ته، ولاړ قايم او ډېر ځواکمن
خو يې ته، دهر شي ليدونکی يې ته، د هري پوټي پوهېدونکی يې ته، سپځلی
له هرعيب يې ته، د هر درمل لامل خو يې ته، درمل د ټولو زړونو يې ته .

(c) ketabton.com: The Digital Library

يو نثر روان خبري دي، سجع او قافيه نه لري .

خوتسلسل يې روان وي او پرله پوري وي . اوشعر

چې دی، منظوم دی او قافيه لرونکی دی. لکه :

له هغه صياد حميد وساتې ته خدايه
چې يې لومه کړه د رب ثنا سپاس

تلميح : عربي ګړه ده او مصدردی، چې لغوي مانا يې

مالګينې خبري ته واي او د علم بديع په اصطلاح کښې

د شعر ويلو هغه هنر دی، چې شاعر يې په خپل کلام

کښې داسي راولي، که ويونکی له اصلي کسي څخه

خبر نه وي نو دبدلي په معني نه پوهيږي .

لکه د رحمان بابا دغه دوه شعرونه:

څوك له ځمکي واسمان ته شي ختلی
ده عيسی لره ورکړی دا مکان دی
۱۷

څوك له خدای سره خبري شي کولی
ده موسی مشرف کړی په دا شان دی

ارسال المثل : نوم دی، عربي ګړه ده، چې په اصطلاح

کې د علم بديع هغه شعر دی، چې شاعر پخپل شعر

کې يو نامتو متل راولي، او يا حکيمانه شعر و واي .

لکه دغه شعر د رحمان بابا:

زه و زاهدانو ته حيران يم، دوي و ماته
ديوانه به ده خنددو، ده به ديوانه

د مکې په بزګئ کې هيڅ شك نشته
ولې خر به حاجي نشي په طواف

(c) ketabton.com: The Digital Library

شمس الدين كاكړ واي :
واي لور او زوي تر پښو اوبه تر حلقه
فراموش په بېلتانه ځان او جهان شي
تحريف : عربي ګړه ده، چې لغوي معنی ئي د چا خبره،

وينا او يا شعر تغيره ول او بدلولو ته واي .

په ادب او شعر كښې و هيڅ چا ته اجازه نسته، چې د

١٨

چا شعر، خبره يا وينا تحريف ياني اليشه

كړي .

ودغه كار ته په ادب او هنركښې جعل كاري واي .

مراعات النظير: چې په اصطلاح كې دعلم بديع تناسب

او تلفيق ته واي. تلفيق ته په پښتو ژبه كښې سره ګنډل

د دو شيانو، سره يوځاې كول او پيوندول د خبرو دي .

او پخپل شعر كې شاعر خبري راولي، چې يو له بله

سره تناسب او نږدې والى ولري .

دغسي بدلي په پښتو ژبه كښې ډېر دود لري .

خوشال واي :

زه يو يار غواړم زيبا ښه×× سر تر پايه دلربا ښــــه
ښايسته پـه شپږ جـهته×× هر اندام جــدا
جــدا ښـــه
څوك د هنره ښايسته دی×× دی په حسـن
ترهر چا ښه
تن ئي ښـــه د ګل تر پاڼه×× تمــام قــد او
بــالا ښـــــه

١٩

لف او نشر: عربي ګړه ده، چې لغوي معنی يې كړكيچ

او تيت او پرك ته واي. او د علم بديع په اصطلاح

(c) ketabton.com: The Digital Library

کښې هغه شعر ته واي، چې شاعر پخپل شعر کې په

لومړئ مصراع کې يويا څو نومونه راولي او په بلي مصرع

کې يې ستاينه ځيني وکړي. په لومړی مصراع کې نومونو

ته «لف » اوستايني ته ئي « نشر » واي .

لکه د الفت په دغه شعر کې:

ته منظور د هر نظر ئي ×××ته ددې عصر دلبر ئي
مبارك شه! مبارك شه! ×××په خوبانو کښې افسرئي
دالماس تاج دي پر سردی×× آراسته په زر، زيورئي

طباق : عربي ګړه ده او مصدر دی، چې لغوي معنی

ئي برابري او مطابقت ته واي . د علم بديع په اصطلاح ورته

تضاد يا تقابل واي، چې شاعر ئي پخپل شعر کښې

۲۰

داسي ګړې راولي، چې دغه ديو بله سره تضاد وي .

لکه پاس او ټيټ ــ شپه او ورځ ـــ ژړا او خندا ــ اور

او اوبه ــ تور او سپين او دغسي نور ډېر.

حميد ماشوخيل واي :

ښه او بد د يار په بله دي لذيذ
ګوښې ګوښې يو تر بله دي لذيذ

دا تروه ترخه کنځل د دلبرانو
تر شکرو يو تر سله دي لذيذ

خوشحال خټك:

د شرابو مستي ژر شي نيست او هست
لايزاله مستي نه درومي له مست

(c) ketabton.com: The Digital Library

د عاشق خاطر او خيال لکه درياب دی
چې ځپه يې کله لوړه کله پست
۲۱

رحمان بابا:

ځيني ډول وهي ښادي کا×××ځيني وير کا د خپل ځان

ځيني شمع غوندي ژاړي××× ځيني ګل غوندي خندان

که ئي ګورې يو ګلزار دی ××× که ئي ګورې يو بيابان

حسن تعليل: عربي ګړه او مصدردی، چې لغوي معنی

يې د يوه ښه علت ويل دي او د علم بديع په اصطلاح

کې هغه دی، چې شاعر خپل شعر کښې يوه ستاينه په

مناسب لامل سره راولي او دغه ستاينيز لامل حقيقي

نه وي خرنګه چې خيال او ادعا وي. رحمان بابا واي :

هر ساعت زما د غوږ په تاوولو
د فلك لاسونه شنه شو تر څنګلو

هغه سترګي چې نرګس وې هم بادام وې
تېرې توري شوې زما په قتلولو

۲۲

د کاږه کاږه باڼه او کږو ورځو
نور څه نه کا بې کږو کږو وهلو

توارد: مصدر دی او عربي ګړه ده، چې لغوي معنی ئي

يو په بل پسې راتلل، په يوه وخت باندي واردېدل او

پر يوه مهال باندي راکښته کېدلو ته واي. او په

اصطلاح که د ادب هغه ته واي، چې دو شاعرانو يوه

خبره د يو او بل څخه په شعر کې داسي ويلې وي، چې

ګواکي يوه د دا بله څخه اروېدلې وي او دغه شعر په

(c) ketabton.com: The Digital Library

معنی او مفهوم کښې سره يو شی وي .

لکه د رحمان بابا اوبيدل دغه شعرونه که څه هم

رحمان بابا توارد نه دی کړی، د توارد شعرونه دغسي

وي .

۲۳

رحمان بابا:

که ښيښه د نام او ننګ دي شي تر څنګ
د هر چا په کج روی به خبل ځيګر خوری

بيدل:

هرکه پا کج ميگذارد خون دل ما ميخوريم
شيشۀ ناموس عالم در بغل داريم ما

حميد ماشوخيل او سعدي شيرازي :

د دښنه په مرګ هاله کوه ښادئ
که فرمان لرې د خپلې آزادئ

عدو گر بميرد جاي شادماني نيست
وليکن عمر ما جاويداني نيست

حکايت: مصدر دی عربي ګړه ده، چې د يو چا کيسه

او يا تاريخ بيان وي . په اصطلاح کې دادب يوشاعر

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲۴

پخپل شعر کښېږ د يو چا يا د يو شي کيسه يا نقل

کوي او د يو چا بيان ته هم واي .

لکه د ملا پير محمد مياجي شعر : (حکايت)

شيخ متي چې خليلي وو ×××دی له اصله لوي ولي وو

يوه ورځ روان په لار وو××د لوي ښښتن په استغفاروو

کــړ د ذکــر د غــفار ××× يوه شـــپه نه وو اوزګــار

پر دې لار وې تېرې ګتي ××× لاري ځمکي وې په پتي

ډېري شپې راغی رويدار ××× چې يې صافه کړله لار

يو دهقان به ابياري کړه × شپه شپه به يې خواري کړه

ده ليده په توره شپه ××× چې شيخ متي به زيار اخته

له راحته به بېزار وو ××× ټوله شپه به دی بيدار وو

يوه شپه راتېرمليار سو×× شيخ متي ته په ګفتار سو

اي دخداي رويدارخه کړې×دومره زورزحمت پرخه کړې

ته بادار يې د وليانو ××× ته قيـــــد د صـــــالحانو

۲۵

ستاددرخاوري سره زردي×دهرچاکهول البصر دي

په شپو شپو يې ته بيخوابه × په زحمت په اضطرابه

پاکوې دلاري ګتـــي ××× په دي خاوره خه دي ګتي

داسي ووي شيخ متــي××× د مــولا پــه عشق ستي

چې خدمت د خلق الله ××× يو ګـــړی په يــوه ساه

تر هر خه بهتر دي وروره ×× زده کړه داخبره ګوره

(c) ketabton.com: The Digital Library

ترکيب بند: د عربي ګړې يو مرکب دی، چې يو ځاي
ټرلو ته واي. په اصطلاح کښې دعلم بديع و هغه شي
ته واي، چې شاعر څو بنده شعر په بحر کښې موافق
او بندونه په قافيو سره جلا وي، چې وروسته تر هر بند
يو بيت په جلا قافي سره را ولي. دغه جلا بيت په هر
بند پسې بيا نه تکرارېږي ياني ځان ګړی بيت ويل
کيږي، چې فرق د ترکيب بند او د ترجيع بند په دغه

۲۶

کښې دی . لکه د حميد ماشوخيل دغه ترکيب بند

نن په شپه زما د يار په کـوم مـکان وي
جلوه ګر به په کوم هټ په کوم دکان وي

شرمولـی به ئي حسن کـوم تـرکان وي بند
کوم دکان به يې د خولې د دورو کان وي

پــه ډېــوه به يې د مخ څــوك پتنــګان وي
همــخوابه به ئي پـاکـان کـه نا پاکـــان وي

ولي نه چوې له دې غمه زما دله بيت
چې دي واورېده د يار د تلو بدله

نه به وي ورسـره هســـي مســـلمان څوك
چې يې واخــلي خــصمانه د آبو نان څوك

نه به وي ور بانــدي هســـي مهـربان څوك
چـې ئي وبـــولي په څـار او په قربان څـوك

۲۷

يا ئي سو يری کا په سر لاس د احسان څوك بند
يا ئي ورکړي دبـل کار سـر او سامان څوك

(c) ketabton.com: The Digital Library

چې له هسې غمه نه مرم ژوندی پایم بیت
تو زما په محبت شـــه بې وفایم!

ترجیع بند: یوه عربي ګړه ده او مرکب نوم دی، چې

اړولو ته واي او د علم بدیع په اصطلاح کې هغه شعر

ته واي، چې شاعر خو بدلي یا څوبنده شعر په بحر کې

سره موافق او په قافیو کې جلا وي، واي او وروسته له

هر بند څخه یو بیت تکرار په جلا قافیي سره راولي،

چې دغه بیت تر هر بند وروسته تکراریږي ودغه بیت

ته ترجیع او یا بند ګردان واي .

۲۸

مرثیه : عربي ګړه او نوم دی، چې په لغت کې ورته

خوابدي، ویر، ماښجني ته واي. د علم بدیع په

اصطلاح کښې هغه شعر یا وینا ته ویل کیږي چې

شاعر یې دماتم اویا د ویر په وخت کې واي او یا د مړې

مدحه کوي .

د بي بي زینبي دغه ویرنامه (مرثیه) پټه خزانه

ړغ سو چې ورور تېر له دنیا سونا × قندهار واړه په ژړا سونا

زړه مي په ویر کې مبتلا سونا × چې شاه محمودله ماجدا سونا

دا روڼ جهان راته تورتم دی نا× زړه د بېلتون په تیغ قلم دی نا

هوتك غمجن دی پردی ماتم دی نا× د پاچاهی تاج مو برهم دی نا

چې شاه محمود تېر تر دې نیا سو نا× قندهار واړه په ږړا سو نا

خوانو مېړونو د تورو جنګ وي نا × ولاړ د کام په نام ننګ وي نا
دښمن له ده په وینو رنګ وو نا× پر میدان شېر وو یا پلنك وو نا
افسوس چې مرګ د ده پر خوا سو نا×
قندهار واړه په ژړا سونا

(c) ketabton.com: The Digital Library

محموده نه يوازي خورژاړي نا × پرمرگ دي ټول كلى ،كور ژاړي نا

۲۹

معما: عربي ګړه او نوم دى، چې په پښتو كې ورته پټه

ګړه واي . او د علم بديع په اصطلاح كې د بديع يوي

پټي خبري ته واي، چې معنى يې په شعر كې پټه وي .

او دا خبره مرموزه وي. د محمد يونس معما:

څو چې نيم لب يې نمك اخستى نه وي

د (يونس) نمكي اسم پر حرام شه

د محشر نه لرې شركړه كښېږده پر مدهوش

دمدهوش نه لرې هوش كړه نوم دمحبوبدى بې خروش

قطعه : عربي ګړه او نوم دى، خو په پښتو كې ورته ټوټه

برخه او يا پارچې ته واي. د بديع او بيان په اصطلاح

كې يوه ټوټه شعر دى، چې د لومړۍ مصراع قافيه د

دويمي مصراع سره يو ډول نه وي او د بيتو شمېر ئي

د اوو څخه بيا تر لسو ډېر نه وي .

۳۰

د محمد طاهر قطعه :

(c) ketabton.com: The Digital Library

واي داچې صحبت کاندي ×× یوله بلــه ډېــر اثر

په کلو دي مصاحب سوم×× ستا صحبت نه کړم خبر

دقطعې جوابیه : (پټه خزانه)

صحبت ډېر اثر کا ګوره ×× منـــکر نه سې د اثر
ته د مخه هغه شـــی وې ×× اوس انسان سوې ته بشـــر

التزام: عربي مصدر دی، ملزم کېدو ته واي او په

پښتو کې ورته یو کار پر غاړه اخستل، یوه امر ته غاړه

ایښودل واي. په اصطلاح کې د بدیع پوهني هغه ته واي

چې شاعر یو التزام یا عنات ته غاړه کښېږدي، یاني

شاعر پخپل شعر کښې ترمخ تر دو تورو یا ترشا ئي د

قافیي یوبل تورى راولي که شاعر تردغه توري تېر شي

په شعر کې کوم کمی نه پیدا کیري،خو برسېره پېردې
۳۱

شاعر ځان ملزم ګڼي او دغه کار کوي. چې دلته

بي بي زینبي پخپل شعر کې « نا» التزام کړې دی .

ږغ سو چې ورور تېر له دنیا سو«نا»
قــنــدهــار واړه پـــه ژړا ســـو« نا»

اود سعدی په دغه شعر کې «ي» ترمخ تر«لام» التزام

کړې ده.

چشم بدت دور ای بدیع شمایل
ماه من شمع جمع و میر قبایل

اتساع : عربي مصدر دی، چې فراخولو، ارتولو ته واي

او په اصطلاح کې د علم بدیع هغه شعر ته واي، چې

څو ډوله تفسیر شي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

حشو: عربي نوم دی، چې په لغت کې ورته یو نا ځیزی

شی او یا هغه شی چې نالیچکه یا د تلتك منځ په

۳۲

ډك کړي. او په اصطلاح کې د علم بدیع هغه

خبري ته

واي، چې په وینا یا په شعر کې زائد راشي او د مانا د

لحاظه احتیاج ورته نه وي. و دغه خبري ته اعتراض یا

اعتراض الکلام ترمخ تر تامېدلو ته واي.

مستزاد: عربي نوم دی، چې په پښتو کې ورته ډېروالی

واي او په پاړسي کې ورته زیادولو ته واي. او په

اصطلاح کې د علم بدیع و هغه شعر ته واي، چې په

پاي کې د هري مصرع څو توري ایضافه تر وزن د

شعر راولي . لکه په دغه پاړسي شعر کې:

در خواب جــمال یار رامیدیدم «در عین صفا»

وز گلشن وصل او گلي میچیدم « بي خار

جفا»

۳۳

عروض : عربي ګړه او نوم دی، چې په لغت کښې ورته

د شعر برابرولو ته واي. او په ادبي اصطلاح کښې هغه

علم دی، چې په هغه سره د شعر پر وزن، قافیي او

تفسیر څېړنه او خبري کوي .

نظم : عربي ګړه او مصدردی، چې په لغت کې ترتیبول

او سمون ته واي، چې په پښتو کښې ورته سمتیا واي.

او په اصطلاح کې د شعر یو موزون او قافیه لرونکي

بدلي ته واي، چې خلاف د نثر دی . لکه دغه نظم :

(c) ketabton.com: The Digital Library

دی دی رهبر د کائناتو تر ده جار سم
دی دی نامور د مخلوقاتو تر ده جار سم

غزل: عربي مصدر دی، چې د ښوځو سره مجلس اود

ښځوسره عشقي خبري کول دي او حدیث د عشق د

ښځو سره . او په پښتو کښې د مېنانو سره نارې او
۳۴

عشقي خبري دي. او د ادب په اصطلاح
کښې یو

ډول شعر دی، چې دښځو په باره کې ویل کیږي، یاني

تر ډېره ځایه عشقې وي، او د بیتو شمېر یې له اوو

څخه لږ نه وي او تر پنځه لسو ډېر نه وي. لکه دغه غزل:

لیــلا څه ســوه لیـلا لیـلا ناروغه وه بیـګاه
مــا ګهیځ ولـیــــده دګل په شان یې ځلیده

یا د حمید ماشو خیل دغه غزل:

چې مې تن د ختـن شــو زما لاله
دا اثر ګنم دا ستــا لـه خط او خاله

آرایــش له آلایشــه لــعـل مـومــې
په راتله دخــال او خـط مشــه مــلاله

زه به درسته شپه ژړا لکه شبنم کړم
خانده ته د ګل په خبر تازه خوشحاله
۳۵

تر پایه پوري نه (۹)بیته دي!

قصیده: عربي نوم دی، چې په پاړسي کې ورته چکامه

واي. او په پښتو کښې ورته ستاینه او لیار ښودنه

واي. یو ډول شعر دی، چې اکثرا په وغظ، حکمت،

حماسه او یا ستاینه اویا بد وینه کې ویل کیږي، چې د

(c) ketabton.com: The Digital Library

لومړې بيت دوي مصرع ئي برابري قافيې لري او د

نورو بيتو د پاي دمصرع قافيه ئي دلومړي بيت د قافيي
سره برابره وي .
او د بيتو شمېر ئي تر شپاړسو لږ نه وي.

لکه دالفت دغه قصيده د رحمت اللعلمين:

رب العلمين دي رحــمت اللعلمين گڼي
نه لـــري ثاني چــې دی خـاتم النبين گڼي

ډېر خلك دي وايستل تيارونه د رڼا لور ته
ستا لاس کښـې رڼا مسلمانان نوراليقين گڼي
۳۶

ته په مؤمنـــانومهربانه لـــه هــرچـــا نه ئي
ځکه دي رؤف رحيم ارحم الراحمين گڼي

ترپايه لس بيته دي :

مصراع يا مصرع : په پښتو ژبه کښې ورته نيمکه واي .

ياني د يوه بيت نيماي (نيم بيتي) .

حماسه : عربي ګړه ده، چې په لغت کې ورته زړه ورتيا،

مېړنتوب او غښتلواله واي . د ادب په اصطلاح کې يو

ډول شعرونه دی، چې د اتلانو، جنگيالانو، غښتلو او

مېړنو خلکو په وياړ او هکله ويل شوي وي .

لکه دغه د خوشحال شعر:

راشه واوره دا داستان × نيــك او بد پکښـــې عيان
هم عبرت هم نصيحت دی× پرې دي پوه شي دانايان

زه خوشحال دشهبازخانيم× چې تورزن يم کان په کان
۳۷

شهبازخان ديحي خان وو× چې په توره شو سلطان

چې په توره مــېړنی وو × تيــر انداز وو شيخ کمان

(c) ketabton.com: The Digital Library

چې غليم به يې پيدا شو × ځائ يې ځائ ووگورستان

رباعي:عربي ګړه او اسم صفت دی، چې په لغت کې

ورته څلوريځي واي. اودعلم عروض په اصطلاح کښې

څلوريځي هغه شعر دی، چې لومړي مصرع، دويمه او

څلرمه مصراع په يوه قافيه وي، چې پر وزن د لاحول

ولا قوته الا بالله وي . او که پر دغه وزن نه وي نو

هغه ته دوه بيتي واي. ښاي چې دريمه مصرع يې هم

د نورو قافيو سره سمه وي. لکه د الفت صاحب

څلوريځي :

سړه وسپنه په سره اور کښې پولاد شي
سره زر اور کښې شي زېور قدريې ډېر شي

۳۸

هر نبې د ابراهيم مقام نه مومي
د نمرود اور کښې حاصل ډېر لوئ مراد شي
درابعې څلوريزه (دا شاعره د کندهار ده)
ادم ئي مځکي ته راستون کا
په اور د غم ئي سوی لړمون کا
دوزخ ئي جوړ کا پر سر د مځکي
نوم د هغه ئي دلته بېلتون کا پټه خزانه
مدح : يوه عربي ګړه او مصدر دی، چې په لغت کې

ورته ستاينه او چاته لوړمقام ورکول واي. او د علم

عروض په اصطلاح کښې د يوه سړي يا يو چا په شان

کې شعر ويلو ته واي.

لکه د الفت دغه مدحه چې د وطن په باب يې ويلې ده:

وطـنه! ښــه دي آبـــو هـــوا ده
خومره دي زياته طبعي ښــکلاده

لمر دي آسمان کښې خه ښه ځليري

(c) ketabton.com: The Digital Library

ډېـوې د ســتورو د شـپـې بلــيږي

۳۹
بهيږي هر لور مست مست سندونه
پــــه غورځنګلونــو دي آبـــشارونــه
ورمـــې د ګلـــو خــپې خــپې دي
بلبولان مست دي مستي نغمې دي

څولی دي ډکي لــــه نعـــمتونو
سيـــــنه دي ډکه ده له ګنـــجونو

مېوې دي څومره خوږې خوږې دي
په شــــنو باغو کښې مزې مزې دي

تر پايه!
مثنوي: يوه عربي کړه او ستاينه ده، چې په پښتو ژبه

کښې ورته دوه ايزه او په عربي کې ورته مزدوج او په

پاړسي کې ورته »دو دو« واي . او په اصطلاح کې د

علم شعر داسي يوه شعر ته واي، چې يو غزل

هرڅومره بيتونه ولري د بيت هردوه نيم بيتي يې د

ځانه جلا جلا قافيه لري .

۴۰

لکه د خداي(ج) ښښلي مولوي صالح محمد

کندهاري

(c) ketabton.com: The Digital Library

د پښتو مثنوي .

او دلته د زرغون خان مثنوي ساقي نامه:

ساقي پاځه پیاله راکړه ×× مرور یار مي پخلا کړه

اوبه توي په لمبو کړه ××اور مي مړ په دې اوبو کړه

پسرلی شو غنچه ګل کا ×× زلفـــي تاوي د سنبل کا

بلبلان شـــورو فغان کا ×× کړېدني په ګلـــستاه کا

زاهد وځي صومعي ځخه××شراب پېري دمیخانې ځخه

هر سړی په مې یو مست دی + دې بهار کې ګل پرست دی

او دغه مثنوي د مولوي صالح محمد کندهاري!

زه د یار کړمه خبري ×× ښې خوږې لکه شکري

ښه پښتو وایه دلبره ×× که هرڅو وې لرو بره
۴۱

کندهاری که وردګي وي ×× مشرقي که جنوبي وي

هر چې وایه وایه وایه ××× معشوقه مي ښه راستایه

عربي وي که پاړســـي ××× که ترکـي وي که هــندي

چې د عشق کوي خبري ××× هغه واړه دي منظوري

تر بایه!
د شعر تنظیم او ترتیب

قافیه: عربي نوم دی، چې په لغت کې د یو شي پاي

یا شا ښوولو ته واي، او په اصطلاح کې د شعرد بیت

آخر ته واي، یعنی هغه تورې چې د بیت په پاي کښې

راځي قافیه ده. لکه په دغه لاندني بیت کښې:

علم څه شریف هنر دی ××× چې میراث د پیغمبر دی

دلته دغه دوه تورې لکه د«ی » او حرکت د «ر» دمخ

(c) ketabton.com: The Digital Library

۴۲

د توري قافيه ده. او په بله بدله کښې :

ستا له دم سره همدم دی زما روح
بې له تا درهم برهم دی زما روح

دلته په دغه لوړ شعر کښې «ما» او حرکت د مخ د

تورې لکه د «ز» قافيه ده او روح يې رديف دی، چې په

پښتو کې ورته شاګونی واي .

رديف : عربي توری او ستاينه ده، چې په لغت کې شاته

درېدل، قطار،په چا پسي تلل اوتابع ته واي. په اصطلاح

کښې د قافيي د علم هغه توربدی، چې وروسته تر

قافيي په وارو تکرار راسي. لکه د رحمان بابا په دغه

شعر کښې :

په ورځ ناست يې بې طلبه × په شپه خوب کړې بې ادبه

دلته په دغه پورته شعر کښې په لومړی مصراع کې
۴۳

«بې» قافيه ده او دويم توری «طلبه» رديف دی .

رديف په اصطلاح کښې د علم عروض د علت توري

هم دي . لکه :

«الف»، « واو»،« يي »، دي، چې په شعر کې ئي راولي

لکه «الف» په دغه وينا کښې:

حســـاب او کتـــاب ــــــــ لکه «ي» په دغه وينا کې

حسيـــب او نصيب ـــــ

په پښتو ژبه کښې بيله د علت له تورو نه نور تورې هم

(c) ketabton.com: The Digital Library

کېداي سي چې رديف سي. لکه: »گ« تگ او راتگ

تلل او راتلل.

روي : عربي کړه ده، چې په لغت کې دبارانه ډکي وريځي

ته او يا روانو اوبو ته واي.په اصطلاح کې دعلم عروض

دقافيي اصل توری دی، چې قافيه پر هغي څرخي

۴۴

او د قافيي د پاي توری دی، چې وهغې ته د

قصيدې

نسبت ورکول کيري. لکه : «ر » په لر او بر کې. لکه:

«ت» په هست او نيست کې. « ل »په گل او مل کې او

دغسي نور.

تقطيع: عربي مصدر دی، چې څيرلو، ټوټه کولو او

جلاوالي ته واي. په اصطلاح کې د علم عروض د شعر

تجزي ته واي، ياني د شعر اندازه کول او سنجول دي،

چې شعر په اجزاوو سره د علم عروض تجزيه سي.

او هر جز د بل جز سره ياني د خپلو افاعيلو سره

کښېښوول سي وزن د شعر او موزوني او نا موزوني

د شعر څرنگنده شي.

افاعيل: عربي نوم دی، چې د فعل ياني کړني جمع ده.

د فعل ډېرواله افعال دي او افاعيل د جمع جمع ده. په

۴۵

اصطلاح کې دعروض پوهي ارکان، اجزا او اوزان ته

د شعر واي، چې هغه څلور دي. لکه فعلولن، مفاعيلن،

مفاعلتن او فاعلاتن دي . نور اجزا له دغو څلورو څخه

(c) ketabton.com: The Digital Library

اخستل کيږي، چې تواعيل هم ورته واي .

د پښتو لنډۍ : د پښتو د لنډيودشعر ترتيب تقريبا

داسي دی لکه د قطعي ، خو بدلي ئي يوه يوه ويل

سوې ده او شاعر يې نه دی څرگند.اغلب دغه لنډۍ د

ښځوله خوا ويل سوي دي . لنډۍ موزون، دگدازه

ډکي، عشقي او حماسه يې بدلي دي . لکه :

خلك دي هرخه هرخه واي
دامي دستور دی مدام سترگي تورمه

باده پر باد مي سلام وايه
پر هغه باد چې د جانان پر لوري ځينه

۴۶

جانانه راسه ديدن وکه
بيابه جهان راپسي غواړئ نه په يمه

ژرامي نه ده په چا گرمه
خوشي گروان په اوښکو ولي لنده ومه

د پښتو لنډۍ ترحده ډيري دي .

بحر: عربي نوم دی، چې په لغت کې سمندر ته واي او

جمع يې ابحاردی. په اصطلاح کې د عروض پوهي د

شعر وزن ته هم واي، چې د شعرمقياس، اندازه او

اوزان ياني تاله ښه ئي . د شعر بحور نولس دي .

طويل، مديد، بسيط، وافر، کامل، هزج، رجز، رمل،

منسرج، مضارع، متقضب، مجتث، سريع، جديد،

قريب، خفيف، مشاکل، تقارب يا متقارب، تدارك يا

متدارك دي . پرته له دغه نولس بحورو څخه ځينو
۴۷

(c) ketabton.com: The Digital Library

عروض پوهانو يولس بحور نور هم ور زياد کړي دي .

لکه: عريض، عميق، کبير، مذيل، قليب، حميد، صغير،

اصم، سليم او حميم.

بتر: عربي مصدر دی، چې لغوي معنی يې پريکولو، له

بيخه ايستلو ته واي.او په اصطلاح کې د علم عروض

هغه ته واي، چې د فعولن د جوړښت څخه يو شی

حذف شي، ياني لومړی توری له دغه کلمي څخه لري

کړي او د لنډيز سبب يې هم له منځه يوسي، چې

«عو» پاته سي او نقل په «فع » سره سي ودغه ته ابتر

ياني حذف سوي کلمي ته واي .

خزم : عربي مصدردی، چې لغوي مانا يې ملغلري په

تار پيلو او د اوښ پوزي ته مهار اچول واي . په

اصطلاح کې د علم عروض دشعر په لومړې سر کې

۴۸

ډېروالی ته وي . خو هغه د يوه توري څخه بيا

تر

څلور تورو پــوري دي. خودغه دتقطيع په حساب نه

راځي . او دغه يوازي او يوازي خاص د عربي شعرونو

لپاره دی. په پښتو شعر کې تر يوه توري نه ډېريږي .

نقـــد: عربي مصدر دی، چې په لغت کې جلاکولو ته

واي ياني ښه له بدو څخه بېلول او بې عيبه کول دي .

او دشعر او ادب په اصطلاح کښې د يوه شعر يا وينا

(c) ketabton.com: The Digital Library

او يا نثر د ښه او بد ښېله ول او يا په ګوته کول دي .   خزل :- عربي مصدر دی د يو شي پرېکولو
ته وائ . او په عروض پوهنه کي د
الپ ايسته کېده دمتفاعلن څخه اود
هغه د« تې » درېده (سکون) دی، چې په
مفتعلن واړول سي .
۴۹
مبالغه عربي مصدر دی چې په يوه کار کي زياد و الي ته واي .
د بديع پوهني په اصطلاح سره ديو چا يا ديو شي په ستاينه کي
تر حده ډېر وه واي . تر هغه ځايه چې ناممکنه په نظر رانسي اوکه
ناممکنه په نظر راغی نو «غُلوُ» ياني ښخي تر حد ډېر ته واي .
خوشال واي : مبالغه
د خوشحال سره که کښيني يو څو کاله
دا دغرو ختک به اوړه شاعران سي

اغراق يو بل ډول د مبالغې دی چې په منځ کي دمبالغې او «غلو»
دی . خوشال واي :
چې په خوب شم ستاله خيال سره خواب کړم
چې ښدار شم د مخ سوده دي په افتاب کړم

«غُلوُ» ناممکنه مبالغه تر اغراق لا اوښتې .
حميد ماشوخيل واي :
ښېله تا هسي ضعيف يم ګل رخساره
هر حباب باندي که پښه ږدم نه ماتيږي

۵۰

د دو شاعرانو شعرونه يو له بل سره پرتله کول

د رحمان بابا دشعر اوله مصراع او دحميدد شعر دويمه مصرع

پورته بدر را ښکاره شو ښکته نمر
آيـــنــه تـــوره تبی شـــي په جـــوهـــر

نمر سپوږمی مي د پالنګ د پاسه رغـړي
سينــــد ته سېــل محتاج نه دی د رهبر

په سرو سپينو درو لعلو يې غوږ ډك شي
د طوبا په سيوري ناست يم مخ په نمر

چې دي ووينــم په مخ مي اوښــکي درومـــي

(c) ketabton.com: The Digital Library

په درياب کښـــې اور رالــګي مـــقرر

بل مذکور د سـخن ګويو سترګو نه زده
چې مي نه په سر، سرګيږي نه په زر

که رحمان صاحب نظر باله سي ښــــاي
د حـــميد د حـيا قـــدر لـــکه غر

۵۱

د حميد ماشوخېل اوله مصرع د رحمان بابادويمه مصرع

تورو زلفو مي خاطرکړو تار په تار
چې غرقاب مي هم ګرېوان دی هم کنار

لکه سـپل چې رژه وي کمـــر د شـګو
لکه ايښی چـــې چـا ګل وي په دســـتار

له خواری د يار په خط زړه ښـــه کومــه
زه خـوړلــی يــم پـه کـټ د زلـــفو مـــار

رهبري په دردو غــم غواړم وصـال تـــه
ګــڼه خون کله کـــولاي شـــي بــيـمار

دا دروغ دي چې په وصل کښې ښادي ده
هــغه وايـــه چـې بې کـــوډو وي دلـــدار

تل حـــميد په دا وينا ستا يه مـــطربـــه
نـــه ورکـــيـږي د رحـمان د زړه غـــبار

۵۲

وېليك (نثر)

د قرېنې څخه چې څرګندېږي وېليك ياني نثر تر شعر

ليکني په ليکنګ کي تر مخ راغلی دی . څرنګه - چې ليکل دود سواو نثر هم رواج وموند
نو د خلکو په

ورځني ژوند کښې يو لوي توپير راغی. خو ډېرو خلکو

(c) ketabton.com: The Digital Library

ليك لوست نسو كولاي .

يو څو لړ و انسانانو په هره طبقي كښې چې وو

پخپله ژبه يې ليك او لوست كولاي سو، تر هغو چې

كرار كرار ليك او لو ست عام سو.

ليك د انسانانو په ورځني ژوند كښې يو لوي رول لوبه

ولی دی، چې په ايدارو اودفترو كښې داسناد ليكلو،

تاريخ ليكلو، شعر ليكلو او دغسي نورو ليكنو لپاره

زمينه برابره سوه. كه څه هم بدله يعنی شعر تر ليك

او لوست ډېر ترمخ ده. خو لومړی په ليك سره نثر

۵۳

ليكل سوی. وروسته تر نثرليكني شعرليكنه منځ ته

راغلې ده او د ژبي ادبيات ليكل سوي. په راتلونكي كي

به وګورو، چې پښتو اديبانو څرنګه پښتونثر ليكلی دی .

دغه په راتلونكي كښې به په دغه كتاب كښې ولولو.

افهام او تفهيم

د پښتو نوی نثر (وېليك)

انسان يو طبعي عقل لرونكی، خبري كونكی، د زده

كړې قوه لرونكی او د كار اندام لرونكی مخلوق دی .

انسان هر شی وروسته تر خپل زېږېدلـــو زده كوې .

دغه د زده كړې قدرت دانسان په فطرت كښې پروت

دی. دلومړي انسانانو لــويه زده كړه خبري، ښكار او

ځان د طبعيت په مقابل كې ساتل وو.

۵۴

خو زه نه غواړم دلته پر لومړې انسان او د ده

پر كړه

(c) ketabton.com: The Digital Library

وړه خبري وکړم. یوازي دا وایم، چې انسان څرنګه او
په څه ډول بریالی او ځواکمن سو، چې خپل معلومات
وخپل راتلونکو کسانو ته په اسانه توګه ور ورسوي .
که په لنډه توګه وویل شي، دا هغه مهال دی، چې لیك
منځ ته راځي. ږغ لرونکي د(الپ او بې) توري له ډېرو
ډول ډول تحولاتو نه وروسته تقریبا په دیرلس سوه کې
ترمخ تر میلاد (Brokhaus[2]) منځ ته راغلي دي . دا
هغه مهال وو، چې په کرار کرار لیك او لوست په
نورماله توګه سره د خلکو په منځ کې عمومیت پیدا
کوي او افهام او تفهیم په خلکو کښې اسانه کیږي او
دودیږي. چې دا لیکنه څرنګه، چیري، د چا لـخوا او
څرنګه تحول ومونده؟ دلته د دغه بحث موضوع نه ده .
۵۵
څرنګه چې لیك منځ ته راځي د انسان ډېري اړتیاوي
آسانه کیږي.د ده معلومات، خبري اطلاعات او تاریخي
سند لرلو زمینه ډېره لویه او پراخه کیږي .
نوځکه انسان ته دوې وسیلي د یوبل دپوهه ولـو زمینه
برا بره وي. لومړی داچې د خبرو کولو زمینه، چې دغه
پخوا لاهم دود وه برابریږي، یاني خبري د ږغ په توګه
د خولې له لیاري و غوږ ته رسول وه . دغه ږغ لرو ډېر
تر پنځوس متره پورې رسیږي، ډېر نه دی. دغه خبره
به لاهم د ځینو خلکو په یاد کښې پاته سوه او دځینو

(c) ketabton.com: The Digital Library

به د یاده و وته . بله وسیله چې انسان د هغې په مرسته

د ډېرو بریالیتوبو خاوند سو، هغه د لیك او لوست یاني

د «الپ او بې » منځ ته راتلل وو. د دغو تورو د لیکلو

په مرسته به ډېرو لیري لیري ځایونو ته به معلوماتونه،

۵۶

اطلاعات اوپـی غامونه به استول کېده.

او برسېره پر دې ډېر معلومات به په دفترونو کښې

خوندي ساتل کېده. چې دغه اسناد به تل پر واقعیت

ولاړ وو ځکه خبري به د خلکو له یاده وتیلي وي خو

په لیك کښې به هغسي لیکل سوي پرتې وې .

اوسنی انسان هم په دغه دوو وسیلو سره افهام او

تفهیم کوي. لکه : خبري او لیکنه.

الپ : خبره یا وینه په عمومي توګه درې ډولونه لري:

لمړی: وینه د ورځني لمړني اړتیا وو لپاره د یو بل

سره خبري کول، پلورل، پېرودل او خپل ورځني

اړتیاوي په عادي مورنۍ ژبه حل کول .

دویم: وینه د علمي موضوعګانو لپاره لکه دمشخصو او معیینو شیانو، ادبي مسایلو، عدلي،
طیبي، مسلکي

(c) ketabton.com: The Digital Library

۵۷

او دغسې نورو مسأيلو د حل لپاره پکاريږي .

دريم: شعر ويل دي .
څرنګه چې مخ کښې پر شعر بحث وسو، دلته به يې په لنډه توګه ياده ونه وسي. خبري د انسان طبعي غريزه ده اود هغه فطري ستاينه ده. شعر هم په ځينوانسانا نو کښې يوه طبعي غريزه وي . هغه څوك چې دغه طبعي

صفت لري عادي خبري يې هم شعر ويل وي .دغسې

يو شاعر روانه طبعه د شعر لري . او بل يې کسبي

شاعر دی، چې دغه شعر زده کيږي، تمرين غواړي او

ډېر ادبي کار غواړي او ډېر با تجروبه شاعر ښوونکی

غواړي اوادبي سلسله غواړي.دغه ډول کسبي شاعران

په هر ځائ، او په هر وخت کښې شعر نسي ويلاي .

دغه رنګه شاعران قلم، کاغذ، ارام ځائ غواړي او په

۵۸

ټولنه کښې د ده نازك خيال تحريکېده

غواړي .

بيا دی کولاي سي، چې هلته شعر ووای .

ب : ليکنه : ليکنه يو کسبي هنر دی لکه نور هنرونه او

صنعتونه، چې زده کيږي، ليکنه هم زده کيږي. ليکنه د

ادب پوهې يوه لويه او پراخه څانګه ده. ادبي پوهه او

هنر ټول پر ليك او ليکنه ولاړ دی .

هره ژبه ځان ته ځانګړې «الپ اوبې » لري او خاص

ږغونه لري. د دغو تورو له يوځائ کيدو څخه خبره

جوړيږي او د يوي خبري ږغ ورکوي . هره ژبه د خپلو

(c) ketabton.com: The Digital Library

خبرو د ږغونو د اړتيا په کچه توري ياني « الپ اوبې»

لري او په هغه ليکنه کوي .

په پښتو ژبه څلور ډوله ليکني کيږي :

لمړی: وېليك ليکنه يعني نثر ليکنه .
۵۹

دويم: وړليکنه يعني نثر مسجــع ليکنه .

دريم: ټوکماري ليکنه يعني طنز ليکنه .

څلرم: سندر ليکنه يعني شعر ليکنه .

وېليك: د جملو څخه جوړه سوې ليکنه ده، چې مبدء

اوخبرلري. هره جمله دفعل،فاعل اومفعول لرونکې ده.

د جملې ټول غړي دژبښود له قواعدو سره سم په

خپلو ځايو باندي ليکل کيږي اود ليك نښي هم پکښې

مراعات کيږي .دغسي رواني بې قافيي ليك ته نثر واي .

په ليك کښې نښې او نښانې: لکه ټکی يا نقطه (.)،

کامه يا ويرګول(،)،سواليه (؟)، ندائيه(!)، امريه (!)،

دوه ټکي(:) ، ناخونك („ „) خطك (ـ)، قوسك () ،

ويرګول ترلاندي ټکی (؛) ، په سلو کې علامه (٪) ،

کوږ خط (/) ، ټکي ټکي (.....) که دغه نښې په ليك

۶۰

کښې مراعات نسي په ليك به چندانې

سړی و نه پوهيږي .

نوي وېليکونه يا نثرونه : لکه د هېوادمل يوه ټوټه نثر:

« پدې دوره کې که ځينوپښتنو د تجارت، ځمکواو

(c) ketabton.com: The Digital Library

رموګلو لپاره ئي څه عواید تر لاسه کول، مګرنورو په

ډېرو بدو اقتصادي شرایطو کې له فقر او بدبختۍ سره

ژوند کاوه ....»
دلته دنورولیکوالانودنثر ډولونه اوکړنلیاري هم
ښوول کیږي . ، خو ترمخ تردي غواړم، چې څه
ووایم. هر لیکوال په لیکنه کې د ځانه خپله خپلواکه

کړنلاره لري . ځیني لیکوالان لنډي جملې او پردۍ

ګړي پخپله لیکنه کښې راولي او ځیني بیا اوږدې

جملې او لږ پردۍ ګړې پخپل نثر کښې راولي .

زه پدې نظریم، هر څومره چې یو لیکوال تر وسه زیار
۶۱

و باسي تر هغه ځایه، چې امکان لري پخپله ژبه ټولي

ګړې ولیکي. زما غوښتنه داده، هر څومره چې پخپله

ژبه او د هغي په ګړو لیکنه وسي، هغومره د هغي ژبي

ګړې وده کوي. او و نورو لیکوالانو ته هم ددغو ګړو په

کار وړل آسانه کیږي .

د نورو لیکوالانو لیکنه : لکه دمحمد ولي ځلمي نثرلیکنه :

«ابونصرمحمد بن عبدالجبارعتبي پخپل مشهور تاریخ

یمني کې چې په عربي ئي لیکلی دی، په څرګند ډول

واي، چې: «افغان د اوغان تعریب دی » وروسته د

اسلام تر دوري ځینو لیکوالو لکه ابو ریحان محمد بن

احمد بیروني تولد(۳۶۲او وفات ۴۷۰) ابوالقاسم

فردوسي تولد(۳۲۲ او وفات ۴۰۰) محمد حسین کاتب

کنیت یې ابوالفضل بیهقي وفات(۴۷۰) قاضي منهاج

۶۲

(c) ketabton.com: The Digital Library

سراج جوزجاني اونورودافغان نوم پخپلونثرو
کي تکرار راوړی دی.»
د سيد بهادر شاه ظفر کاکا خيل تاريخ نثر ليکنه
دی واي :
«د يوسف زو په علاقه کې د خوشحال خان د قيد په

ورځو کې ډېره بد امني وه. او دا علاقه د شاهي

فوځونو له لاسه ډېره ځپل شوې وه. په دغه وروځو کې

هم ددې علاقې حالات ډېر مغشوش وو.خوشحال خان

پخپل يو نظم کې دې حالاتو ته هم يوه اشاره کړې ده.»

د ډاکتر محمدحسن کاکړ نثر ليکنه :

«زموږ د هېواد د رواني کشالئ د پېجلتيا غټه ننبه

داده، چې د محمد داؤدخان د حکومت له نسکورېدو

نه ورسته تر اوسه پوري، چې شلم کال يې دی او په

ملك کې جنګ روان دی. فکر کېده، چې د شوروي د

يرغلګر پوځ له شړلو ورسته او تنظيمي حکومت په

٦٣

ځاي کيدو سره به جنګ ختم شي خو واك غوښتونکو

تنظيمونو جوز جاني ملېشو او نظار شورا په خپلو کې

د جنګ يو نوی دور شروع کړ. »

وړليك يا مسجع نثر

مسجع نثرپه ليکنه کې ځان ته يوه کړنلاره او بيخي

ځان ته يو خانګړی چوکاټ لري. نثر مسجع ، شعر او

نظم نه دی اونثر مسجع ته هم شعرنما نه سو ويلاي .

نثر مسجع د شعر او نثر تر منځ يو مستقله موزنه وينه

ده، چې د دغي ليکني استاذ او مخکښ خواجه عبداله

(c) ketabton.com: The Digital Library

انصاري يا پيري بازرگان دی .

نثر مسجع يو ډول ليکنه ده، بندونه لري، چې هر بند د
هغه بل بند سره موزن دی . که څه هم قافيه او رديف
نه لري. ځرنګه چې موږ ښه او خراپ شعرلرو،دغسي

۶۴

هم په نثر مسجع کې ښه او بد سته .

زه غواړم، چې دلته د پښتو ژبو شاعرانو د
مسجع نثر

يو څو بېلګي د نمونئ په توګه وښيم او يو پاړسي
مسجع نثر چې په پښتو ژباړه سوی هم وښيم .

د ملاڅالاك مسجع نثر ليکنه :

«واوری مؤمنانو داخبرګوری په دا رنګ معلو ميږي،
مؤمنان لك ورګډ شي، په بهشت کې پرآسانو به
سواره شي، د هر مؤمن پر سر به تاج وي، چې دنيا
تر پوري هبڅ نه ځرګنديږي . هم به حوري فرشتګان
غلمان وي، دده رکاب نيولی د خاکي آدم به هسي
خدمت کيږي. په اول حصار چې ورشي دی د سپين
زرو روغ دی پهنا يې د پنځه سوه کالو لار ويل کيږي. په
صافی کې هسي صاف دی، چې د روغ بهشت بېرون
۶۵
ترې ځرګنديږي.» (د پښتونثر اته سوه کاله ۱۹۹ مخ)

(c) ketabton.com: The Digital Library

د مست مسجع نثرد ده د کتاب سلوك الغزات څخه :

« بيچاره چې دا بيان له سوزه ووي په کوه لك کې زر

ځلوينښت کلونه د حضرت د هجرت تېر وو د

مهجرو.» (د پښتونثر اته سوه کله ۲۰۲ مخ)

د آخوند احمد مسجع کلام:

« د ښه خداي ثنا به وايم، چې نبيان يې په سرو يو کې

پيدا کړه، څکه نور مخلوق ئي واړه تر بزرگۍئي نه

رسيږي، د دوي سر آدم صفي وو او بيا آخر ئي

محمد قرى شي وو، چې دا توغ د شفاعت يې هم په ده

باندي دريږي. » (د پښتونثر اته سوه کاله ۲۰۹ مخ)

د خواجه عبدالله انصاره مسجع نثر ژباړه په پښتو

«الهي! ډېر دي نږدې ښه ئي تر هغه لا نږدې يې، ښه ئي تا ليري
۶۶

خو تر ځان لا نږدې يې، د ځوانمردو په نفسو کي يې
د ذاکرانو په زړوکې ئي .اى ځښتنه! ته هغه يې
څه چې دي پخپله ويلي او څرنګه چي دي ويلي هغه يې .

پاك له شرك او له هر عيب ئي ته، فرمان ورکونکی

د شاهانو ئي ته، ګران او کبريا په لوړ تاج خو ئي ته،

دانړۍ ستا ده کامل اختيار لرې ته. الهي! نوم ستا

موږ ته روا، محبت ستا موږ ته دوا. پيژندنه ستا زموږ

ساتون، ستا لطف دی زموږ ښکاره غوښتون..

ژباړونکی محمد سرور وکيلي د خواجه عبدالله انصاري

مناجات ۱ او ۶م مخ

(c) ketabton.com: The Digital Library

۶۷

د پښتو په ادب کښې کيسه

قصه يو عربي نوم دی، چې ماناي خبره، حکايت،

داستان او نقل دی. په پښتو کښې ورته کيسه يانکل

واي. کيسې خيالي او يا واقعي وي .

کيسه د پښتو په ادب کښې د اوږدې ليکني او يا لنډې

ليکني له مخه ارزول کيږي . په کيسه کې يوازنی شی

چې په نظر کې نيول کيږي هغه کرکتر يا د کيسې

فيګور دی، چې پردغه کرکتر يا فيګور ټوله کيسه را
څرخي.

څرنګه چې مو مخ کې وويل کيسه کېداي سي، چې

خيالي، انديښنه ئي، واقعي، او يا حقيقي وي .

کيسه کېداي سي، چې منظوم او يا منثور وي .

۶۸

کيسه کيدايسي، چې لنډه او يا اوږده وي .

کيسه کيدايسي، چې تراجيدي او يا کوميك وي .

د کيسې د فيګور مهال او ځائ د فيګور په پيښه پوري

اړه لري. ټوله د کيسې نوري موضوعګاني د دغه

فيګور پر خوا او شا را څرخي . د سارې يا بېلګي په

توګه : د ادم خان او دورخانۍ کيسه .

دمؤمن جان او شېربنو کيسه .

(c) ketabton.com: The Digital Library

په عربو کې د لیلا مجنون کیسه .

په پاړسي کې د فرهاد شرین کیسه .

په الماني کې د روت کپشن کیسه .

په انګلیسي کې د الادن کیسه او دغسي نور ډېر.

کیسه کیداي سي، چې سیاسي، عشقي، ټولنیزه بڼه

ولرې . ښه کیسه هغه ده، چې بې پلوه اود لیکوال خپل

۶۹

خیال او اندیښنه انځور کړي .

خو پدا کودتاګانو، پاخونونوکې او ډله ایز جنګونو کښې

ځینو لیکوالانو، ادیبانو، فرهنګیانو او شاعرانو د ادب

کانون ته غاړه کښې نه ښوده چیر ئې مات کړ په

ریکلامونو، ستاین لیکونو، پله ایز لیکونواوستاین ویلوئي

پیل وکړ، چې کیسو خپله طبعي او واقعي بڼه له لاسه

ورکړه او هم دغسي شاعرانو خپله ادبي لیاره پرې

ښوده او د شعر او ادب مراعات ونکړ پربله خوا

روان سوه، ياني د ظلم او ستم مداحان سول.دغه ډول

ادیبانو د فرهنګ غوره لیار ئي پریښودل مداحان

سول . هغه هم د چا؟ دظالمانو. خو دغه ډول کیسي او

شعرونه ټولنیز ارزښت نه لرې .

دپخوا کیسې عشقي د میني ډکي کیسې دي او یا د

۷۰

زړه ورتیا او تاریخي کیسې دي .

(c) ketabton.com: The Digital Library

اوسنۍ کیسې تر ډېره حده د لیکوال په ټولنه کې د ده
خپل نوښت دی . دا خبره دلته یوه یادونه ده نیوکه نه
ده . کیسه تر ناول ړومبیوالی لري. کیسې له ډېر پخوا
نه به په مجلسو کښې کېدي، چې یوه به کیسه یا نکل
کاوه نورو به غوږ ورته نیولی وو. دغه نکل دهغو خلکو
تلوېزون او سنما وه. اوس د کیسو او ناول کتابونه
لیکل کیږي، چې خلك یې په شوق لولي . نکل او رپوټ
یو شی وي او یوه مانا لرې . پخوا به خلکو ویل راسه
نکل وکه! څه خبره وه؟ یا واي : ده پرون نکل کاوه :
احمد له آسه غوزار سو. اوس خلك واي: راپور او یا
رپوټ ئي تېر کی او دغسي نور.

۷۱

رپورتاژ یا رپوټ(Reportage) دا یوه فرانسوي کړه
ده، چې مانا یې خبر تېرول، د پیښي خبر ورکول یا
ګزارش ته واي. په پښتو کې ورته د پیښي خبرواي .
د رپوټ مهال ډېر نه وي تېر سوی، په یوه اونی
کښې باید خبر تېر سوی وي . اکثرا په دغه مابین
کښې د پیښي خبر تېریږي. رپوټ اتیا په سلو کې
واقعیت لري. که رپورتر لاس پکښې و وهي، نو یې د
خلکو لپاره په زړه پوري کوي. په دغسي پیښو کښې
کرکتر پخپله هغه شیان دي، چې واقعه پر پیښه سوې
وي، که دغه څو کرکترونه وي او که یو کرکتر وي .

(c) ketabton.com: The Digital Library

نوول یا ناول(Nauvelle) نوم دی فرانسوي ګړه ده،

مانا یې حکایت، داستان یا نوي خبرو ته واي .

په ناول کې کرکترونه یا فیګورونه ډېر وي او ځایونه او

٧٢

مهالونه ئي هم دغسي پکښې

مختلف وي .

دغه پورته توکي د ناول توپیردی ، د کیسي سر خو بیا هم ناول پخپله یو ډول اوږده کیسه ده . داستان یا کیسه په شعر کي . د ملنګ جان د یوه ځوان کیسه :

یو سړی راته په دې صورت ګویا وو •
چې نیکه قبر ته تللی هغه ځوان وو
د جمعې په شپه دی ولاړی ادیرې ته •
سرتور و درېده د خپل نیکه روضې ته
خپل حاجت ئي سراسر ورته بیان کړ •
په ژړا ژړا ئي ځان ورته ستومان کړ
ډېر مجبور یم مجبوری نه نه خلاصېږم •
څه سبب دی په سبب ئي نه پوهېږم
تر پایه :

متلونه او اصطلاحګاني

د اصطلاح او متل تر منځ توپیر:

متل یوه لنډه مسجع خبره یا شعر

دی . که چیري دغه
متل شعر وي شاعر ئي څرګند وي او که لنډه مسجع
خبره وي، نو ویونکی ئي تر ډېره څرګند نه وي .
متلونه د اولنو فلسفي د مانا ډکي خبري دي، چې په
ټول هېواد کې یې خلك پېژني او په پوهیري .

٧٣

او پر خپل سم ځائ ویل کیري . د هېواد په ټولو ښارونو
کې یو ډول په کار ځي . لکه : ګران به دي کړم، نه تر

زویه . بل متل : چې سر وي خولی ډېري دي. ــ پور دي

په پور منت دي په ګور. او دغسي نور ډېر. دغسي

متلونه د هېواد په ګوټ ګوټ کې دود لري او یو ډول

ویل کیري .

اصطلاح : اصطلاح هغه خبره ده، چې په یوه کلې یا یوه

(c) ketabton.com: The Digital Library

ښار کښې رواج ولري، برخلاف د متل چې په ټولو

ځايو کښې د يوه هېواد نه استعماليږي .

د بيلګي په توګه د کابل اصطلاح : واي : کابل دي بې

زرو وي خو نه بې واوري . « کابل بی زر باشد نه بی

برف ». دغه دوديزه خبره يوازي په کابل کې اصطلاح

ده. يا واي: «الو به از پلو.» يعني د کابل په ژمي کې

۷۴

تود کور تر پلو ښه دی . يا داچې

واي:« خبری سر

چوك». مانا دا د چارسو د سر خبره ده، څه واقيعت

نه لري. يا په کندهار کې واي :

« د اينځر ګل ئي. » مانا دا چې نه ښکارې. او يا په کابل کې دا خبره هم ډېره دود ده، چې وائي:

«ديگی شريکي را در چارسو بشکن.» دغه اصطلاح

ډېره د متل خوالري . ولي د دغي خبري په مقابل کې

متل هم سته، چې وائي: « شريکي خر شرموښان ئي

څيري ». پاي !

(c) ketabton.com: The Digital Library

اخځونه یا اخستنځي

د کتاب نوم ــ مؤلف یا لیکونکی ــ خپروونکی ــ دچاپ ځائ او کال

پټه خزانه محمدهوتك بن داؤد امام الدين ساپی ۱۹۹۵ع
در او مرجان عبدالحميد ديوان ډاکټرسيدانورالحق یونیورسټي بګ اجنسي
کلیات خوشحال خان خټك شیر شاه ترخوي عظیم پیلشیك هاوس ۱۹۸۵ع
رحمان بابا ديوان رحمان بابا پښتوټولنه دولتي مطبعه ۱۳۵۶ هـ ش
فرهنګ عمید حسن عمید حسن عمید مؤسیسه انتشارات امیرکبیر ۱۳۶۳
د الفت خبري ګل پاچا الفت ډاکټر عبدالرحمن الفت المان ۱۳۶۷ هـ ش
د پښتو نثر اته سوه کاله زلمی هیواد مل یونیورسیټي لاهور ۱۳۷۴ هـ
پښتانه د تاریخ په رڼا کې سید بهادر شاه ظفرکاکاخیل پیښوریونیورسیټي کراچي
افغان ملت اخباردموضوع لیکونکی محمدحسن کاکړ دګوندله خوا ۱۳۷۲
د خواجه عبدالله انصاردمناجات ژباړه محمدسرورو وکیلي ساپي څیړنې مرك ۱۳۸۰
دافغانستان او د روسي د سیاسي روابطو لنډه تاریخچه (۱۱۰۴ ــ ۱۳۷۱ هـ ش)
لیکونکی محمد ولي ځلمی د صحاف نشراتي مؤسیسه کراچي ۱۳۷۴ هـ ش

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ليکوال لنډه پېژندنه :

ښاغلي محمد سرور وکيلي باکلوريا دوره له کابل ميخانيکي لېسې، انيجنيري او ماستري يې په روزنپوهنه کي په المان کي اخستې ده او د ۱۹۸۲ ز کال نه تر اوسه پوري له خپلي کورنۍ سره په المان کښي ژوند تېروي .

د ښاغلي محمد سرور وکيلي په دې وروستيو کلونو کي څو بېلابېل کتابونه ليکلي دي :

۱ : - پښتوبديع او بيان ، ۲ : - پښتو ژبښود (ګرامر) ، ۳: - پښتو ګړ ښود (غياث الغت) ، ۴ : - انتګرل او درنسيال حساب ، ۵ : - د جامداتو ميخانيک ، ۶ :- د خواجه عبدالله انصار مناجات له پارسي نه په پښتومسجع نثر ژباړه ۷ :- ليکدود او ليکښود کړنلاره او سمه ليکنه دغه پورتني کتابونه ځيني په پېښور کي او ځيني په کابل کي چاپ سوي دي .

يادونه : د ښاغلي محمد سرور وکيلي دو کتابونو لکه بديع او بيان او پښتو ژبښود دانترناسيونال افغاني ژورنالستانو لخوا په سويس کي جايزه وړې ده .

د ښاغلي محمد سرور وکيلي ناچاپ کتابونه چي چاپ ته تيار دي :

۱:- اسلامي روزنه اوپوهنه (په پښتو او الماني ژبو)، ۲:- د پښتو الپ او بې کتاب ، ۳:- پښتو متلونه ، ۴ :- د رياضي ۲۵۰ د طريقې سره حل سوي سوالونه ، ۵:- زما دشعرونو ټولګه ، ۶:- روزنپوهنه ، ۷:- د محمد رسول الله (ص) لنډه ژوند پېښه بديع او بيان د کلاسيک ياني د مقفه شعر پوهنه ده .د هر ډول شعر بيان له عروضوله مخي کوي .

پای

لراو بر افغانستان
www.larawbar.com

Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library